

Petschnig Mária Zita

ÁLLAMADÓSSÁG

2020-12-18 | **ESSZÉ**

A kormány eredeti terve 2020-ra az volt, hogy csak egyszázalékos lesz az államháztartás hiánya a bruttó hazai termékhez (GDP) viszonyítva, ami az előző évi deficit megfelezését jelentette, az államadósság rátája ^[1] pedig – szintén a GDP-hez mérten – 63,4 százalékra csökken. A világjárvány azonban mindent felborított. 2020 végén – a Pénzügyminisztérium prognózisa szerint – a deficitráta az eredeti terv 8-9-szerese lesz, az államadósság rátája pedig visszanoíhet a 2009-es globális válság

szintjére (78-80%). Ám ezekben a számokban, megítélésem szerint, nemcsak a vírus okozta termelés kiesés és többletkiadás játszik szerepet. Erősen benne van a kormányzati politika is, amely az esztendő folyamán 180 fokos fordulatot vett korábban vallott költségvetési, eladósodási politikájához képest.

Harc az adósság növekedése ellen

Ez év márciusában Orbán Viktor a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarában tartott előadásában a hitelek felvételét még „ördögtől valónak” tartotta, ami ellen mindenképpen harcolnunk kell. Az elkövetkező évekre két célt fogalmazott meg: hogy megőrizzük az Unióval szembeni 2 százalékpontos növekedési előnyünket, és hogy nullára csökkentsük a devizában fennálló adósságunkat. Még áprilisban is azt vallotta, hogy 2020-ban a válság ellenére 3 százalék alatt kell tartanunk az államháztartás hiányát ^[2], nem szabad a költségvetésnek efölött többletforrásokat bevonni, mert abból újra eladósodás lesz, és a spekulánsok martalékává válunk. Lényegében ezzel indokolta, hogy – más országokhoz, például Ausztriához képest – miért olyan szűkmarkú a kormány, miért nem kompenzálja vagy kompenzálja nagyobb mértékben a cégek és a háztartások válság miatt kieső jövedelmét.

Orbán a hitelek felvételét elutasító politikáját április végén, május elején is megerősítette, amikor kikelt Soros György örökjáradék-kötvényének ajánlata ellen. Soros az Uniónak javasolta, hogy a válság legyűrésére felállítandó Helyreállítási Alap forrásait olyan kötvények kibocsátásával teremtsék elő, amelynél csak a kamatokat kell fizetni, a kölcsön törlesztése tetszőleges időben történhet. Ennél jobb ajánlatot adós nem is kaphat, hiszen a tőkét korlátlan ideig használhatja, ráadásul igen alacsony, 0,5 százalékos kamattal. Ám Orbán ezt azonnal elutasította, rámutatva, hogy az „ördög” így akarja örökre eladósítani, „adósrabszolgaságba dönteni” Európát. Olyan súlyosnak ítélte a problémát, hogy beemeltette a június elejétől meghirdetett nemzeti konzultációba is. Ennek a 10. kérdése így hangzott: „Ön elutasítja Soros György tervét, amely beláthatatlanul hosszú időre eladósítaná hazánkat?” Válaszolni igennel vagy nemmel lehetett. A kitöltött kérdőívet visszaküldő 1 682 295 fidesznevelte honfitársunk 96 százaléka igennel válaszolt.

a magyar emberek nem
szeretik

Megjegyzem, az Unió örökjáradék-
kötvény helyett egészen más
finanszírozási megoldásban
gondolkodott, közös
kötvénykibocsátásban, amit 2026-tól

2058-ig kellene törleszteni (valószínű, a kamat nem lesz kisebb 0,5 százaléknál).

Orbán eleinte ez ellen is berzenkedett – mondván, a magyar emberek nem szeretik a hitelfelvételt –, de aztán elállt a közös eladósodás megvétőzésától, mert hogy ő nem akar rosszat az Unió kölcsönére rászorulóknak.

Nem sokkal ezután még megengedte azt a „gondolatkísérletet” is, hogy mi esetleg nem kérünk ebből a helyreállítási alapból, vagyis – a saját érdekét követve, hogy ti. ne legyen kontroll – kb. 6-7000 milliárd forinttól fosztotta volna meg az országot.

Az adósság felpörgetése

A lefüggönyözött kormányablakok mögött ugyanakkor valószínűsíthetően nagy harcok folytak. Erre következtethetünk abból, hogy az Államadósságot Kezelő Központ áprilisban 1 milliárd euróról 4 milliárdra emelte 2020. évi hitelfelvételi tervét. Mondván, a járvány be fogja szakítani a termelést, mély válság lesz, az országot pedig finanszírozni kell, és addig lépünk a piacokra, amíg viszonylag kedvező feltételek mutatkoznak számunkra. A jegybank megnyilvánulásaiból azonban ennek az ellenkezője volt kiolvasható. Nemcsak abból, ahogy elnöke az eladósodásról vélekedett, hanem hogy az MNB lényegében szeptember végéig kitartott – egyedülként – amellet, hogy idén nem lesz visszaesés a magyar gazdaságban, sőt, még egy kis növekedés is lehetséges. Ez zene volt Orbán fülének, megnyugtathatta magát: nem kell sok pénzt kiszórni a népnek. Ám ekkor is többféleképpen játszott. Elengedte a kölcsönfelvételt, az eladósodás felpörgetését, ugyanakkor népe előtt úgy tett, mintha harcolna ellene, harmadrészt esze ágában nem volt a többletpénzekből a rászoruló népnek juttatni. A GDP 20 százalékára taksált válságkezelő alap – amely arányosan az egyik legmagasabb volt az Unióban – a legsmucigabbnak bizonyult a rászorultak finanszírozásában.

A kulisszák mögötti belső harcokra utalhatott, hogy Orbán maga mellé vette Nagy Mártont, aki nagy valószínűséggel a Matolcsy Györggyel folytatott viták miatt távozott a jegybank alelnöki pozíciójából.

A kormányzati kommunikációval szemben a Kincstár már áprilisban eladott 2 milliárd euróért olyan állampapírokat, amelyek 6 és 12 éves lejáratúak voltak 1,125 és 1,625 százalékos fix kamatok mellett (ez a német papíroknál magasabb). Júniusban megtörtént 1,5 milliárd eurós „zöldkötvény” értékesítése, szeptemberben – euróban számítva – fél milliárdot vontunk be a japán piacokról. Novemberben pedig 2,5 milliárd eurónyi kötvényt bocsátottunk ki 10 és 30 évre szólóan 0,5 és 1,5 százalékos kamattal.

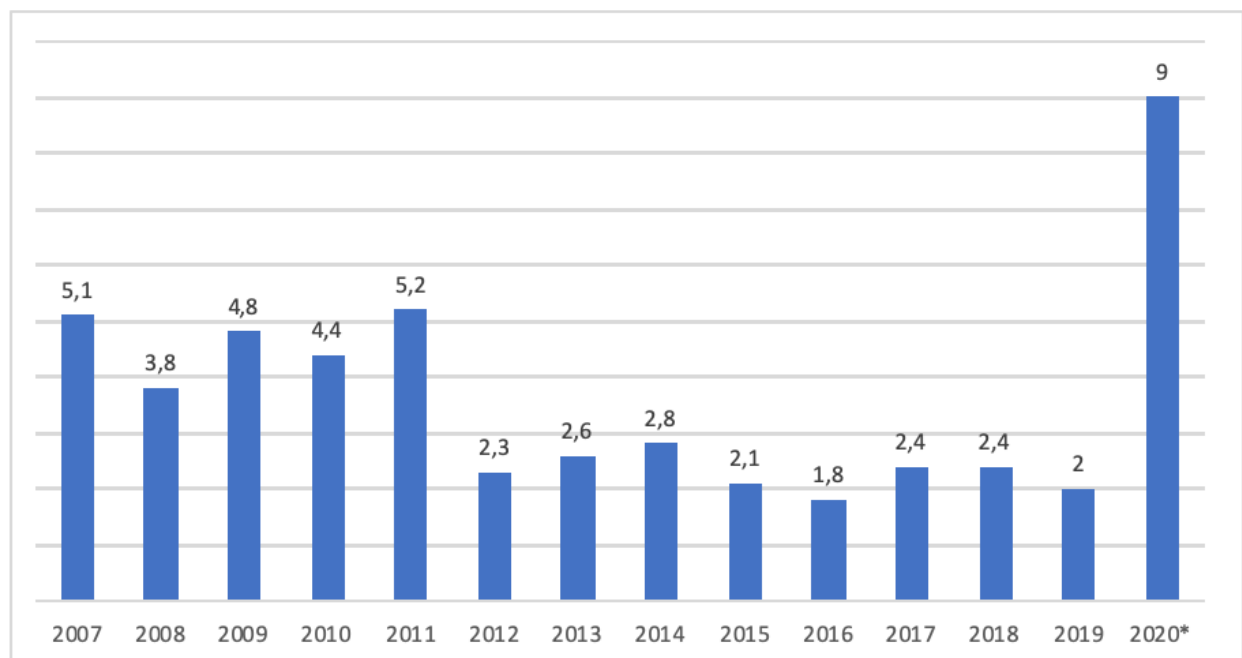
nem közgazdasági probléma

Az év végén tehát ott tartunk, hogy 6,5 milliárd eurónyi hitelt vettünk fel a nemzetközi piacokon, ami korántsem

egyezik a márciusban megfogalmazott célokkal, hogy le kell nullázni devizában fennálló adósságunkat. A Pénzügyminisztériumban úgy számolnak, hogy a teljes államadósság az év végén kb. 5300 milliárd forinttal nagyobb lesz az előző évinél, vagyis visszanő arra a szintre, ahonnan 2011-ben Orbán az államadósság csökkentésének programját elindította. Akkor azt mondta, az államadósság nem közgazdasági probléma, hanem ellenség, amit ha nem győzünk le, az győz le bennünket.

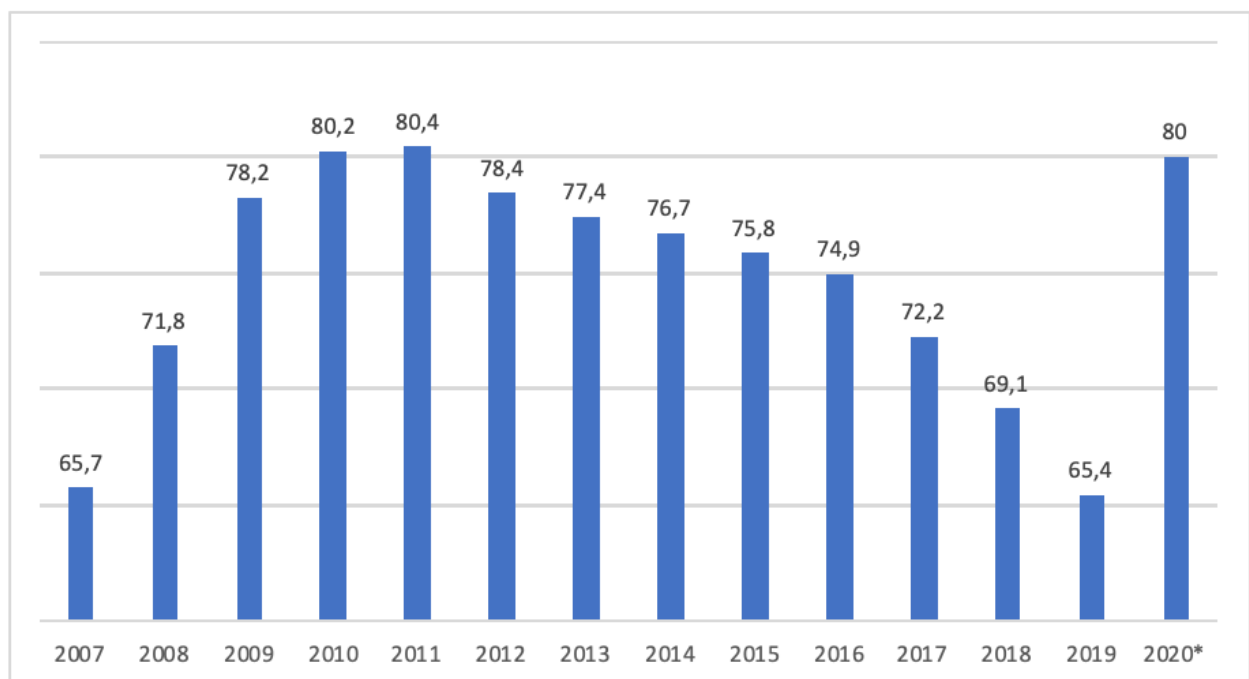
A Varga Mihály által prezentált prognózis szerint győzelemről szó nem lehet, hiszen az adósságráta nemcsak visszanő a 2010. évi szintre, de kétszer olyan gyorsan emelkedik, mint a globális válságban kikényszerült IMF-EU-IBRD hitelfelvételkor. Akkor a Fidesz-MPP szóvivője, Szijjártó Péter ezt a kölcsönfelvételt (20 milliárd eurót kaptunk a devizatartalékok megerősítésére) úgy minősítette, hogy Gyurcsány „szégyenpadra ültette az országot”, és a hitel megterheli a jövő nemzedékét. Ezzel szemben Orbán Viktor a most novemberi 2,5 milliárd eurós kölcsönt győzelemként ünnepelte, mint ami mutatja, hogy a nemzetközi tőke bízik bennünk, jó irányban mennek a dolgaink...

Az államháztartás hiánya a GDP százalékában

*tervezett

Államadósság a GDP százalékában

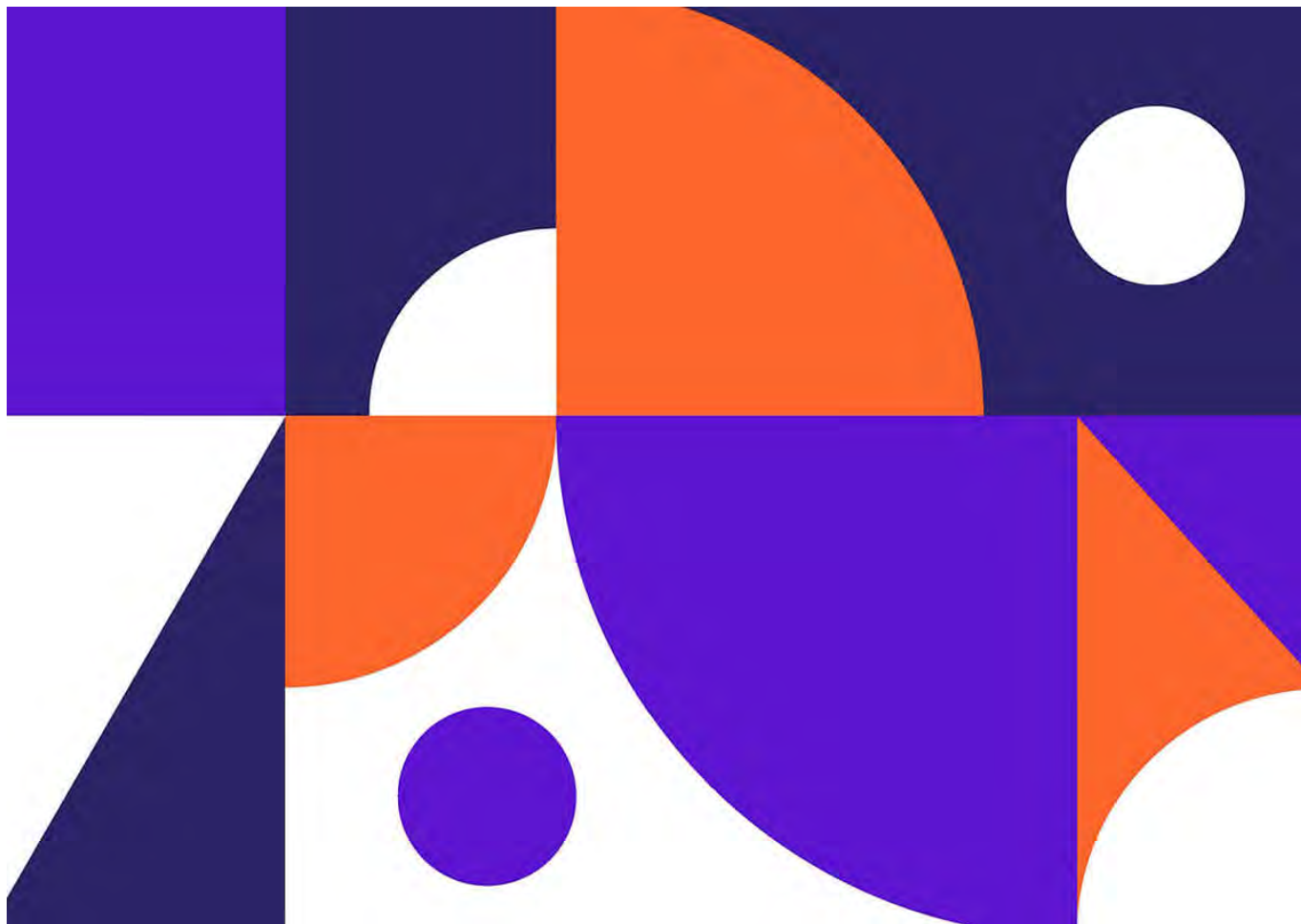
*tervezett

Forrás: KSH

Orbán pálfordulásának tényezői

Ezek után felvetődik a kérdés: mi okozta, hogy Orbán Viktor szabadon engedte egyik nagy ellenségét, az adósságot. A Varga Mihály által kiszivárogtatott adatokból kiolvasható, hogy 2021-ben sem lesz ebben érdemi korrekció. Hiszen a májusban bemutatott költségvetési törvényben jövőre az államháztartás deficitjének rátája alatta maradt az Unió által kívánt 3 százaléknak, december elején viszont ezt az adatot a pénzügyminiszter 6,5 százalékosra taksálta. ^[3] A kormányzat fiskális politikájának gyökeres fordulatában – megítélésem szerint – több tényező együttállásáról lehetett szó.

1. A fiskális politikát a mindenkori konkrét körülményektől függően annak alapján kell kialakítani, hogy miképpen tudja az államháztartás leginkább elősegíteni hosszabb távon a gazdaság és társadalom kiegyensúlyozott és tartós fejlődését. Orbán szempontja azonban nem ez, hanem mindig politikai, a hatalom (és a pénz!) megtartására irányul, ami a mindenkori „itt és most” problémák rövid távú megoldását jelenti. Döntései szituatívak. Amikor Gyurcsányt kellett 2008 végén lefejezni, adósságellenes volt ^[4], fél év múlva már azt pedzegette, hogy majd nekik is kell ilyen kölcsön a Valutaalaptól.

A miniszterelnök nehezen törődött bele, hogy az államháztartás hiányát az Unió szabályai szerint a GDP 3 százaléka alatt kell tartani, mert ez erősen korlátozta mozgásterét. Hosszas huzavona után – 2012-re – megértette, hogy ha nem engedelmeskedik, elvonják a kohéziós alapok egy részét. Vagyis a félelem a pénzmegvonástól nála gazdaságsszabályozó lett, és elfogadta Matolcsy unortodoxnak nevezett döntéseit, amelyek valójában ad hoc, a növekedési alapok meggyengítésével járó ötletek, vagdalkozások voltak. Nélkülözik az átgondolt, koherens gazdaságpolitikát.

Orbán Viktor az adósság elleni küzdelemben azért állt bele, mert a 2010 második felére kialakult totális zűrzavarból ^[5] csak valami új teóriával tudott kimenekülni – ezt tanácsolták neki –, erre szolgált a Széll Kálmán Terv. Ebben olyan radikális adósságcsökkentő pályát írtak le, amivel 2014-ben majd előállhat és választásokat nyerhet, hiszen nagyon mélyről indulva gyors eredményeket lehet felmutatni. A terv az államadósság rátáját 80 százalékról 2015-re 64 százalékra csökkenthetőnek

állította be, figyelemmel az időközben belendülő növekedésre, a magán-nyugdíjpénztári megtakarítások adósságtörleszthetőségére és e rendszer felszámolására. Az előbbiből 3000 milliárd forint volt remélhető, a beszántásból pedig évente több száz milliárd forintos költségvetési bevétel. Így lett az államadósság elleni küzdelem politikai céljá, s Orbán egyetlen percig sem mérlegelte, hogy az adósság csökkentéséért vívott harca hosszú távon mit követel a magyar gazdaságtól és társadalomtól. Hogy a mennyiségi visszaszorítás mögött milyen strukturális problémákat okoz (nyugdíjfinanszírozás, oktatás, egészségügy, környezetvédelem stb.).

József tanácsával szemben

Annyira persze nem volt elkötelezett Orbán Viktor az adósság visszaszorítása mellett, hogy egyszer is deficitmentes államháztartást prezentáljon. Hogy a „hét bő esztendőben” tartalékot képezzen. A bibliai József tanácsával szemben a bőség éveiben (utóbbi idők) termelődő év végi megtakarításokat is rendre kiszórta. Több száz milliárd forintot adott az őt támogató egyházaknak, a határon túliaknak és a sportnak. Bár a Brüsszel megkívánta 3 százalékos ráta alatt maradt a deficit, a választások előtti és alatti években a százaléka megemelkedett.

2. Meggyőzhették Orbán Viktort, hogy 2021-ben nem lesz elégséges az ország finanszírozására a belső megtakarításokból szerezhető forrás (ráadásul jó drágán, l. Magyar Állampapír plusz), ki kell menni a nemzetközi piacokra. Jövőre viszont az idei nagy deficittermelések után megugrik a kereslet, és csak drágán – legalábbis a 2020. évinél drágábban – lehet majd forrásokhoz jutni. Vagyis biztonsági tartalékolás is indokolhatta a kölcsönök felvételét, ami Orbánnak azért is előnyös volt, mert a piaci szereplők semmilyen feltételt nem szabtak – az IMF-hez visszakuncsorgás esetén ez nem lett volna elkerülhető.

3. Orbán 2020 után már csak a le nem hívott, előző ciklusból megmaradt uniós forrásokkal számolhat, és ezek nagyon megfogyatkoztak. Az új, 2021–2027 közötti periódus pályázatait jó, ha 2023-ban lehet elérni. Nekünk viszont itt lesz 2022-ben a választás.

4. Azt is tudta Orbán, hogy mit jelent számára a jogállamiság kritériumainak figyelembevétele az uniós pénzek lehívásánál. Erről árulkodott, amit az Angela Merkelnek küldött levelében írt: amit Merkel kér tőle, az „öngyilkosság”. Eurómilliárdokkal a háta mögött bátran lengethette az Unió 25 államával szemben a maga vétőjogát. S bár úgy tett, mintha lemondott volna róla, mindent el fog követni a jövőben is, hogy uniós pénzeket ne veszítsen, továbbra is harcolni fog a jogállami mechanizmus figyelembevétele ellen, de ehhez a harchoz is kellenek pénzügyi pufferek. Varga Mihály szerint az év végéig begyűjtött forrásokkal 2021 is finanszírozható, nem kell senkitől sem kölcsönkérni.

Záró megjegyzések

Nemcsak azzal van problémám, hogy az eladósodás – drágábban a szükségesnél és lehetségesnél – újból felpörgött. A fő gondom – aminek jeleit 2020-ban is felmutatta a kabinet –, hogy a kölcsönöket nem hatékonyan fogják felhasználni, nem úgy, hogy

azok kitermeljék visszafizetési forrásaikat, hanem a barátoknak, üzletfeleknek osztogatják. A hatékonysági, megtérülési, piaci verseny-támasztotta követelmények nélkül kifolyó pénzek pedig gyakorlatilag elfecsérlődnek. Úgy, mint az előző rendszerben, ahol a tőkeáramlásnál a piaci mechanizmusokat kikapcsolták, és a pénzeket a politika irányította. Így kevesek meggazdagodása közben a nemzet szegényedik, s még az egykori szocialista országokhoz mérten is lecsúszhatunk. És sem Kína, sem Oroszország nem segít ki bennünket.

1. A ráta számlálójában az állam felgyűlt adóssága szerepel – 2019 végén ez 31 778 milliárd forintot tett ki. A mutató változása függ az adott évben kitermelt államháztartási hiánytól, az adósságot terhelő kamatoktól, devizában fennálló része pedig a forint árfolyamától. Az adósságállomány forintban kifejezett értéke deficitcsökkentés, emelkedő kamatlábak és romló forintárfolyam mellett természetesen növekszik. Tavaly például több mint 4000 milliárd forinttal emelkedett. Ugyanakkor az államadósság rátája csökkenhet, mint történt ez 2019-ben is, ha a nevezőben szereplő, forintban számított GDP gyorsabban emelkedik, mint a számlálóbéli adat. ↑
2. Ezt a maastrichti kritériumot akkor az Unió már feloldotta, vagyis lehetővé tette, hogy a válság mérséklése, legyűrése érdekében a költségvetési politika a 3 százalékos deficitkorlát eltörlésével fellazulhasson. ↑
3. Ez év áprilisában a PM a legrosszabb variáns szerint, ami több mint 7 százalékos GDP-visszaeséssel számolt 2020-ra, és csak 3 százalékos növekedéssel 2021-re, még csak 3,7 százalékra vélte a GDP arányában mért államháztartási hiányt. ↑
4. Figyelmem kívül hagyva, hogy a nagyhitel felvételével hátrították akkor a szimbolikus államcsőd valósággá válását. ↑
5. A nyár folyamán tárgyaló IMF küldöttséget elküldte, az önkormányzati választások után sem álltak elő azzal, amire a befektetők vártak: koherens, a költségvetést strukturális reformokkal rendbe tevő gazdaságpolitikával. S azért nem, mert nem volt ilyen terve a Fidesznek, Matolcsyék csak akcióztak, ami a kiszámíthatatlanság szülőanyja, a befektetők legfőbb elriasztója. Az ilyen-olyan elvonásokra – vagyis a bizonytalanság folytatódására – számítani lehetett, hiszen az egykulcsos személyi adórendszer mintegy 500 milliárd forintos lyukat vágott a költségvetésben. ↑

kép | adobe.com